

Ynglefugle i COASTal LIFE baseline 2023-2024

ornit.dk

rapport (tekst, grafik og fotos)
udarbejdet af **ornit.dk**
v/ Jørgen Peter Kjeldsen
december 2024

Denne rapport gennemgår ynglefugletællingerne i baseline-perioden 2023-2024 af COASTal LIFE på tre af projektområderne - 1. Nørholm Enge, 2. Sletten/Fjordholmene og 3. Helberskov, hvorimod der endnu ikke er foretaget baseline-undersøgelse af det fjerde område på Nordfyn, idet den endelige afgrænsning af dette område ikke har været fastlagt.

Anvendte kilder:

Kjeldsen, J.P. 2008: Ynglefugle i Vejlerne efter inddæmningen, med særlig vægt på feltstationsårene 1978-2003. Dansk Ornitologisk Forenings Tidsskrift 102, side 1-240.

Kjeldsen, J.P. og H.H. Nielsen 2009: Indsatsplan for truede engfugle i Aalborg Kommune - med særlig vægt på Engryle. Rapport udarbejdet for Teknik- og Miljøforvaltningen, Park & Natur, Aalborg Kommune. 82 sider.

Ynglefuglerapporter fra Vejlernes Økologiske Feltstation. Fredningsstyrelsen, Skov- og Naturstyrelsen & Danmarks Miljøundersøgelser.

DOFbasen - <https://dofbasen.dk/>

1. Nørholm Enge

Karakteristik af lokaliteten som ynglefuglelokalitet

Nørholm Enge er – og har især tidligere været – en vigtig lokalitet for ynglende strandengsfugle. For en grundig beskrivelse af lokalitetens tilstand og værdi som levested for ynglefugle henvises til Kjeldsen & Nielsen 2009, som bl.a. indeholder detaljerede beskrivelser af vegetationshøjder m.v. for de enkelte græsningsparceller (som det så ud i ynglesæsonen 2008).

Området udgør Aalborg Kommunes største sammenhængende strandengsområde. Generelt er engene fri for forstyrrende kulturelementer i landskabet, bortset fra en andedam i østenden. Særligt den centrale og østlige del omkring Nørholm Hage udviser strukturel variation med et veludviklet system af brede loer og pander. På denne strækning er engen op mod ½ km “dyb” (nord-syd), og flere engparceller er brede; antallet af hegn og drængrøfter er lavt, og der er gode muligheder for at dele af engen forbliver fugtig selv i tørre forår. Sådanne forhold er tæt på optimale for engfugle.

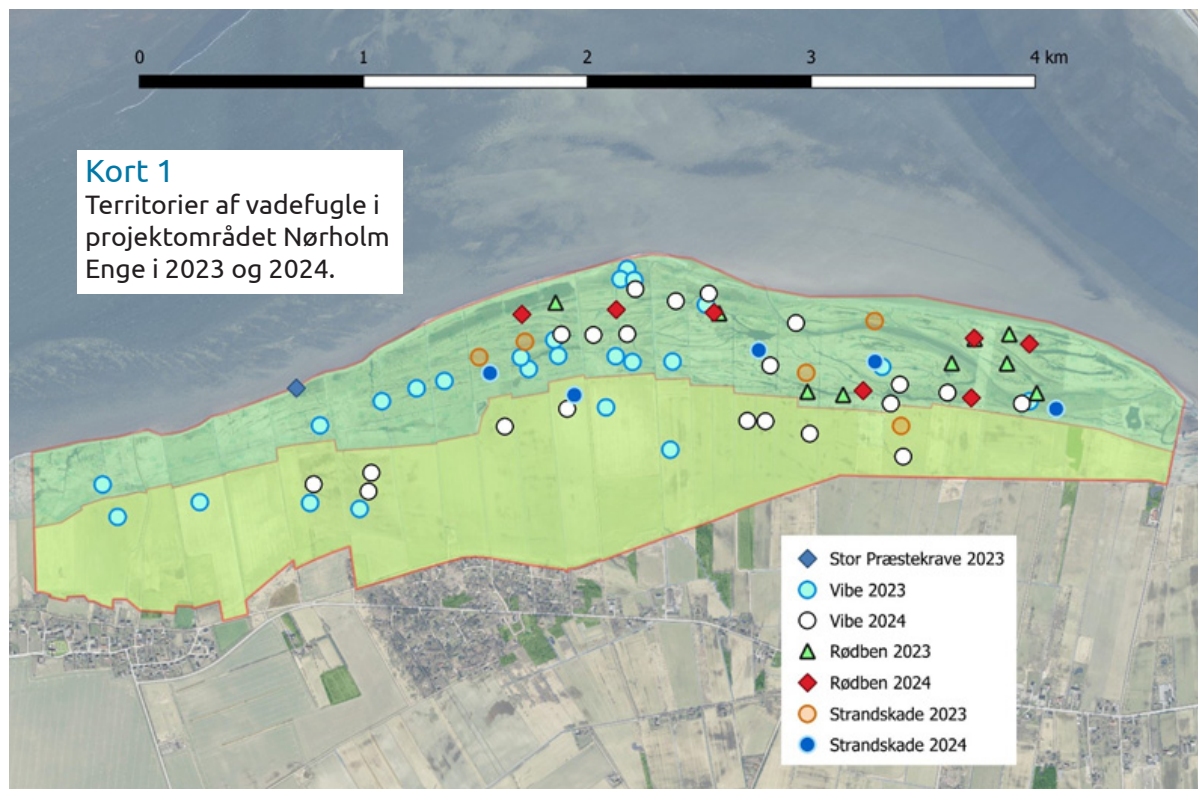
I de øvrige dele er engparcellerne generelt smallere og mere tørre og homogene, med drængrøfter langs siderne af de fleste parceller. Adskillelsen mellem de enkelte parceller består næsten altid af dobbelthege, som betyder at der vokser bræmmer af højere vegetation som giver dækning for rovdyr.

*Velafgræsset del af
Nørholm Enge med
våde loer.*

Registreringer af ynglefugle i 2023 og 2024

Engene og agerjorden i projektområdet blev i maj og juni gennemgået begge årene, og ynglefugle kortlagt. Resultatet er sammenstillet i Kort 1 og Tabel 1.

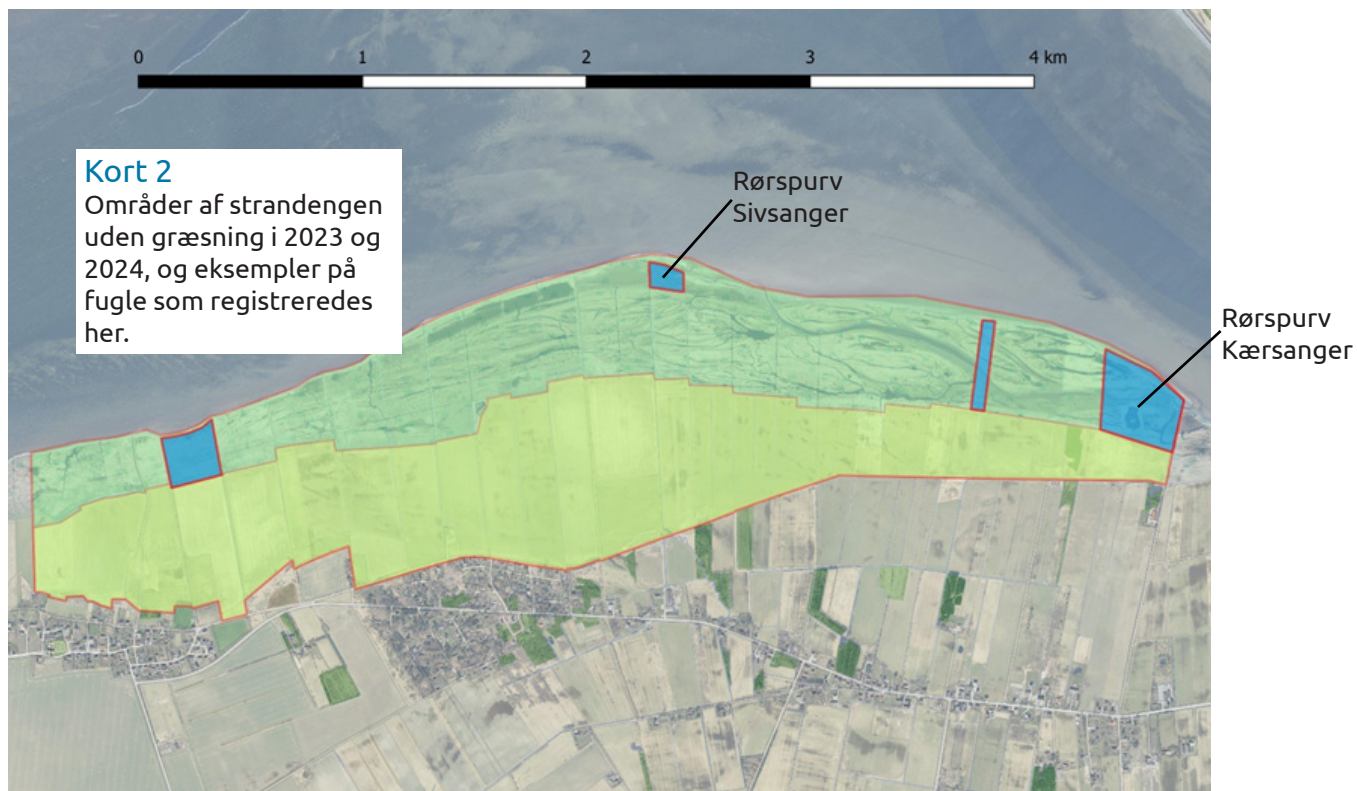

	2023		2024	
	Eng	Ager	Eng	Ager
Stor Præstekrave	1			
Vibe	18	6	12	9
Strandskade	4	1	4	1
Rødben	9		7	

Tabel 1. Territorier af vadefugle i projektområdet Nørholm Enge i 2023 og 2024, fordelt på eng og agerland.

Tætheden af ynglefugle er lav (højest i 2023 med 32 territorier af vadefugle på de 216 ha strandeng = 0,15 par ynglefugle pr. hektar). På agerjorden og på de vestlige, små og mere tørre parceller yngler udelukkende Vibe og enkelte par af Strandskade (samt i 2023 et par Stor Præstekrave på strandvolden), mens Rødben tydeligvis er den mest krævende af de tilbageværende egentlige engfugle. Tidligere er der registreret både større tætheder og flere arter med større krav til levestedet – se næste afsnit.

Kort 2 viser kortlagte områder som i de to sæsoner 2023 og 2024 har været uden græsning - frahegninger eller hele parceller uden græsning. Sådanne områder er uegnede for ynglende engfugle, og bidrager samtidig til en øget trussel mod engfuglene, idet rovdyr kan skjule sig i den højere vegetation. Til gengæld giver de muligheder for andre ynglefugle, mest spurvefugle, nogle eksempler er vist på kortet. Tre af disse fire tilgroede parceller blev heller ikke græsset under gennemgangen i 2008 (Kjeldsen & Nielsen 2009) og har således været under tilgroning og dermed uproduktive for engfugle i en længere årrække. Kun det frahegnede, sumpede område ved Nørholm Hage er nyt i forhold til 2008.

Sammenligning med historiske data

	1980	1983	1984	1993	1994	1995	2000	2002	2003	2004	2005	2008	2023	2024
Klyde	34					23						0	0	0
Strandskade	22				19							8	4	4
Vibe	40-55			89								8	18	12
Stor Præstekrave												0	1	0
Engryle	2	4	5	3	7	1	4	3				2	0	0
Rødben					23							25	9	7

Tabel 2. Territorier af vadefugle på strandengene Nørholm Enge i 2023 og 2024, sammenlignet med tilgængelige historiske tællinger (for kilder, se Kjeldsen & Nielsen 2009).

Udover arterne nævnt i tabellen har der også tidligere på Nørholm Enge ynglet vadefuglearterne Hvidbrystet Præstekrave (før 1972), Brushane (før 1972), Dobbeltbekkasin (sidst registreret 1994), Stor Kobbersneppe (1969) og af andre engfugle Gul Vipstjert (10-15 par i 1984).

Der foreligger ret få systematiske optællinger af engene, og den præcise afgræsning af tælleområdet har ikke altid været beskrevet. Det er dog evident, at der har fundet en markant negativ udvikling sted, ikke kun i kraft af, at sårbare og krævende arter er forsvundet, men også de mere talrige karakterarter for strandenge har gennemgået en tilbagegang. I forhold til den grundige tælling i 2008 er Vibe dog gået lidt frem, men bestandsniveauet ligger langt under hvad der kunne registreres i 1980'erne/1990'erne.

Der har været særlig opmærksomhed omkring Engryle, som på Nørholm Enge havde sin sidste tilbageblevne ynglelokalitet i Nordjylland udover kernebestanden på Bygholm Vejle i Vejlerne.

Imellem optællingen i 2008 i forbindelse med Aalborg Kommunes Indsatsplan for truede engfugle (Kjeldsen & Nielsen 2009) og denne undersøgelse har Engryle af frivillige (indrapporteret til DOFbasen) været registreret med 1-2 par, næsten årligt frem til 2016. Trods grundig eftersøgning 2023-2024 kunne arten ikke genfindes.

Påvirkning fra "naturlige" faktorer (potentielle trusler mod ynglefuglene)

Igennem store dele af foråret (frem til maj måned) bliver engene udnyttet af tusindtallige flokke af fouragerende gæs, særligt Bramgås. Resultatet er, at engene ved starten af ynglesæsonen i april/maj fremstår med meget lav vegetation (< 5 cm over store arealer). Dette fænomen har været i stærk stigning igennem de seneste 20-30 år, og det formodes at effekten påvirker engenes egnethed som redeanbringelsessted, særligt for arter som er afhængige af at kunne placere rederne delvist skjulte i tuer (Engryle, Rødben).

Det er uvist om bestanden af rovdyr som Ræv (og evt. Grævling og Mårhund) er i stigning, og om lokale jægere yder en indsats for at holde sådanne bestande på et lavt niveau. Der sås under enggennemgangene i både 2008 og 2023/24 talrige tegn på tilstedeværelse af rovdyr, og Ræv blev iagttaget på engene i dagtimerne i både 2023 og 2024.

Ikke alle typiske engfugle yngler altid i naturlige biotoper. Her er det en Strandskade som ruger i en vårsædsmark.

Den tidligere så talrige enfugl Rødben er i tilbagegang på strandene. Arten er afhængig af græstuer for redeanbringelse, og flere gåsearters nedbidning af græsset fra tidligt i foråret kan have påvirket Rødbenet negativt.

2. Sletten / Fjordholmene

Karakteristik af lokaliteten som ynglefuglelokalitet

Fjordholmene mellem Bygholmdæmningen/hovedvej 11 og Aggersborg Vildtreservat udgør ca. 665 ha strand-eng, som er et af de største intakte samlede strandengsområder i hele Limfjorden. Den fysiske fremtoning af strandengen er præget af stor strukturel variation med markante loer. Mod øst er området afgrænset af et dige, med det dyrkede agerland i området Sletten bag ved.

Tilstanden af strandengene på Fjordholmene ser noget nær optimal ud hvad angår afgræsning, og forekommer ikke forandret i forhold til for 20-30 år siden (personlig erfaring), bortset fra at der er en betydelig erosion som år for år fjerner de yderste meter af engen, især på den sydlige del på "hjørnet" mod Aggersborg Vildtreservat.

Ud af det samlede engområde er det kun en ganske lille parcel på den nordlige del tæt på jægerhytterne som i disse år ikke bliver udsat for kreaturgræsning. Strandengene er opdelt i et antal for det meste ganske store græsningsparceller, og i 2023 blev der optalt mindst 250 kreaturer sidst i maj måned. Desuden er det tydeligt at engene i ganske høj grad påvirkes af græsning/nedbidning fra gæs.

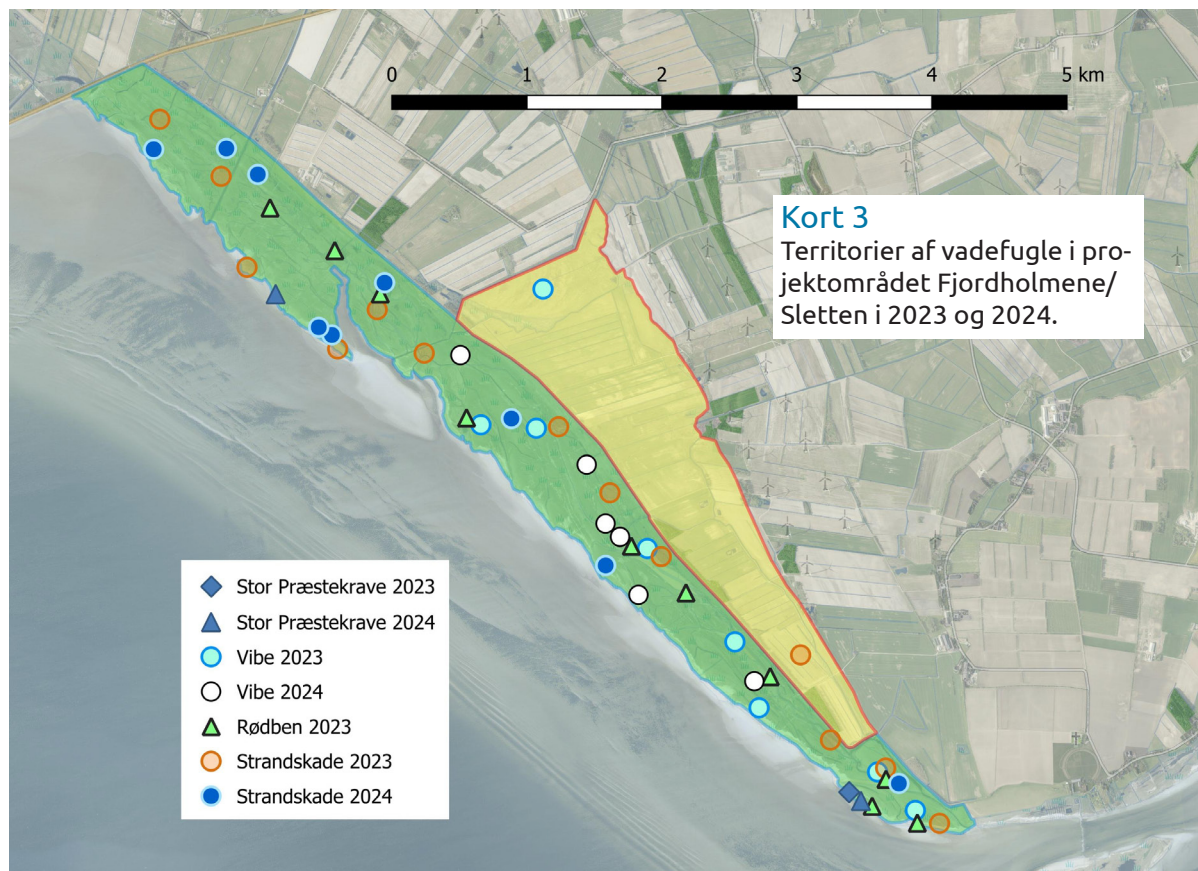
Store flokke af Bramgæs over Fjordholmene i maj.

Stor tæthed af gåsekskrementer på den kortgræssede strandeng.

Registreringer af ynglefugle i 2023 og 2024

Engene og agerjorden i projektområdet blev i maj og juni gennemgået begge årene, og ynglefugle kortlagt. Resultatet er sammenstillet i Kort 3 og Tabel 3.

	2023		2024	
	Eng	Ager	Eng	Ager
Stor Præstekrave	1		2	
Vibe	7	1	6	
Strandskade	12	1	9	0
Rødben	10		-	

Tabel 3. Territorier af vadefugle i projektområdet Fjordholmene/Sletten i 2023 og 2024, fordelt på eng og ager-land. Rødben blev kun kortlagt i 2023.

Tætheden af ynglefugle på Fjordholmene er meget lav (højest i 2023 med 30 territorier af vadefugle på de 665 ha strandeng = 0,05 par ynglefugle pr. hektar, en tredjedel af den aktuelle tæthed på Nørholm Enge).

På agerjorden øst for diget i projektområdet ved Sletten blev kun fundet et enkelt par af Vibe (på en fersk eng) og et enkelt par af Strandskade (på en mark, som på registreringstidspunktet endnu var uden afgrøde), mens Rødben og Stor Præstekrave som de mest krævende af de tilbageværende ynglende arter kun fandtes på strandengene. Tidligere er der registreret både større tætheder og flere arter med større krav til levestedet – se næste afsnit.

De få par Viber var at finde på den sydligste del af engene, mens tætheden af Strandskade var størst mod nord, og Rødbenene nogenlunde ligeligt fordelt. For det menneskelige øje var der ikke nogen påviselig forskel at se på langs ad engene (men data om invertebrater og vegetation kan måske afsløre nogle gradienter).

Sammenligning med historiske data

Tabel 4 sammenligner ynglefugletællingerne i 2023/24 med tilgængelige tidligere tællinger af strandengene på Fjordholmene.

	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	79-90 gns.	2023 -24 gns.
Klyde	20	21	16	7	22	16	15	33	12	18	47	5	19,3	0
Strandskade	10	18	17	16	7	20		36	25	38	34	47	24,4	10,5
Vibe	7	17	15	18	2	47		36	29	51	36	60	28,9	6,5
Stor Præstekrave		4	1			5		5	15	15	20	23	11	1,5
Engryle	3	3	1	2		6		8	16	7	13	5	6,4	0
Brushøne			1	1				1		2			1,3	0
St. Kobbersneppe							1		1	1			1	0
Rødben	12	18	12	17	14	14		59	76	79	99	27	38,8	10
Havterne	1	1	1		2	2		2	7	3	3		2,4	0

Tabel 4. Territorier af vadefugle på strandengene Fjordholmene i 2023-2024, sammenlignet med tilgængelige historiske tællinger 1979-1990 (data fra Vejrlernes Økologiske Feltstation).

Efter 1990 er data fra Fjordholmene mere sporadiske og usikre; Vejrlernes Økologiske Feltstation fortsatte tællingerne i det mindste frem til 1996, men tallene i rapporterne skelner ikke mellem Aggersborg Vildtreservat og det øvrige strandengsområde. Det skal dog bemærkes, at Engryle fortsatte tilstedeværelsen frem til 1996 (2 par); præcist hvornår arten er forsvundet fra lokaliteten er uvist.

Som det fremgår husede området tidligere et mere divers engfuglesamfund med betydeligt større bestande og flere arter, inkl. nogle af de mest krævende.

Ud over arterne i tabellen kan det nævnes at der i 1995 var en "gæsteoptræden" af Hvidbrystet Præstekrave, hvor et par ynglede på den sydligste kant af engene i en sandet erosionszone. Det er så vidt vides sidste gang arten ynglede inde i Limfjorden.

Umiddelbart øst for projektområdet ligger i Aggersborg Vildtreservat øen Borreholm, hvorfra der kun foreligger sporadiske optællinger. Selv om øen ligger tæt på land, har den i mange år huset en typisk ø-fauna med mange kolonirugende fugle som Klyde og forskellige måger og terner.

Påvirkning fra "naturlige" faktorer (potentielle trusler mod ynglefuglene)

Det er sandsynligt at årsagen til bestandstilbagegangen for engfuglene hovedsageligt må tilskrives andre faktorer end selve driften af engene. Det er især prædation fra pattedyr som springer i øjnene som en potentiel vigtig forklaring, og præderede reder af bl.a. Strandskade blev fundet under enggennemgangene.

Endvidere kan det konstateres, at gåsebestandene (især Bramgås, men også Kortnæbbet Gås) er steget voldsomt, og fra årsskiftet og igennem hele foråret er engene udsat for en massiv græsning/nedbidning fra mange tusinde gæs. Det betyder at græsvæksten hæmmes, og det må uundgåeligt føre til, at det bliver sværere for nogle af ynglefuglene at finde dækning for rederne, når vegetationshøjden over store arealer er <5 cm.

Andre påvirkninger

Fjordholmene bærer præg af stor jagtlig aktivitet med mange skydetønder gravet ned i engene (og mange efterladte patroner). Det har dog næppe nogen effekt på ynglefuglene, da fuglejagten er begrænset til perioden september-januar.

*Det ville være bedre for ynglefuglene at undgå dobbeltheqn til adskillelse af parcellerne;
specielt når hegnene står med så stor afstand som her.*

Ca. 8-10 dage gammel vibeunge.

Der foregår løbende en betydelig erosion af den sydvestlige rand af strandengen.

Præderet æg af Strandskade, formentlig taget af Ræv.

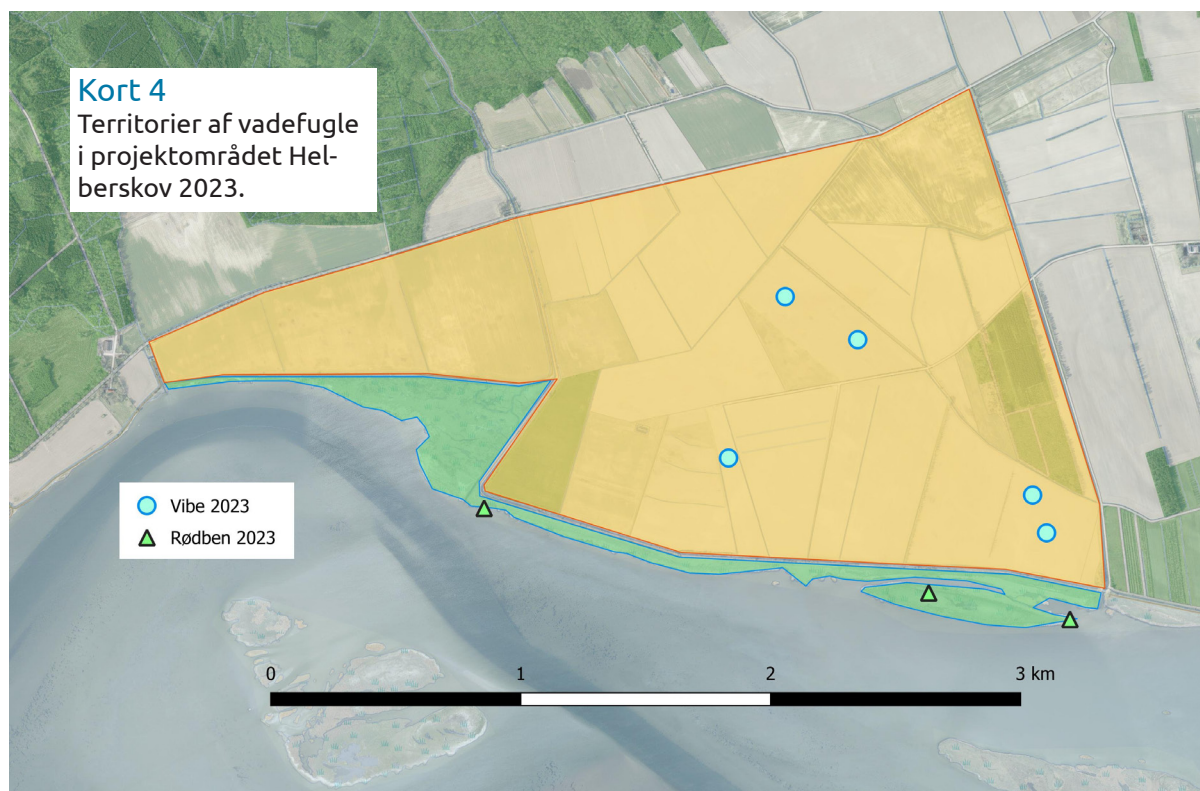
3. Helberskov

Karakteristik af lokaliteten som ynglefuglelokalitet

I dette projektområde udgøres hovedparten af arealet af inddiget agerjord. Der indgår desuden ca. 43 hektar eksisterende strandeng, et trekantet areal som afgræsses af får og en smal strimmel langs diget, som ikke græsses og har karakter af strandsump. Under registreringen af ynglefugle i maj 2023 fremstod det trekantede strandengsareal meget kortgræsset, og det var ikke kreaturer, men får som stod for afgræsningen (49 dyr taltes). Strukturen i engen er ganske varieret med et system af mindre pander og loer, men arealet er meget beskedent og vegetationshøjden er ikke optimal for ynglende engfugle.

Registreringer af ynglefugle i 2023

Engene og agerjorden i projektområdet blev gennemgået i 2023, og meget få ynglefugle blev kortlagt. Resultatet vises på Kort 4 og kan summeres således: 3 territorier af Rødben på den smalle strimmel af strandeng/strandsump langs diget, og 5 territorier af Vibe på agerjorden (2 på vårsæd, 1 på tyndt spiret vintersæd og 2 på bar jord).

Der var således ingen ynglende engfugle på selve strandengen, og de kortlagte Rødben opholdt sig, hvor vegetationen ikke var udsat for græsning og derfor var høj nok til at kunne yde dækning for redeanbringelse.

Kommentarer til tællingen

På grund af den lille strandengsparcels beskedne størrelse har der næppe siden inddigningen været tale om vigtige bestande af engfugle på stedet. Ynglefuglemæssigt er værdierne i Mariager Fjord særligt knyttet til øerne, med kolonier af Klyde, måger og terner samt i nyere tid Skestork.

Ligesom de to øvrige strandengsområder Nørholm Enge og Fjordholmene er vegetationen på det meste af Helberskov-strandengen i starten af ynglesæsonen meget kort (for kort for de fleste ynglefugle). Her skyldes det nok mere en intensiv græsning af får end tilstedeværelsen af store flokke af gæs.

